

Επαναμεταφράσεις λογοτεχνικών κειμένων- Απόδειξη «αλλαγής των καιρών»;

Ελένη Μιχαλάκη
Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Abstract: Retranslation and particularly retranslation of literary texts constitutes a common practice. First translations tend to be followed by retranslations after some time has passed. Despite the commonality of the phenomenon, it hasn't been studied in detail. The purpose of this paper is to illustrate the nature of the relationship between the practice in question and the changes brought in the target-culture by the lapse between the translations. The issues discussed in this paper concern the meaning the word «retranslation» assumes when used to describe various realities, the relationship between literary translation and retranslation, the norms that affect translation. A study of a corpus that consists of Charles Dickens' *Hard Times* and two Greek translations is used to support the theories in respect to the data. The paper concludes that all the factors examined are tightly connected (a particular chronological period is marked by different norms that affect translators) and result in the production of new translations.

Key words: Retranslation, (Literary) Translation, Retranslation Hypothesis, Norms.

1. Εισαγωγή

Το θέμα το οποίο μελετάται είναι η επαναμετάφραση των λογοτεχνικών κειμένων με στόχο την κατάδειξη της φύσης της σχέσης της συγκεκριμένης πρακτικής με τις αλλαγές που επιφέρει το πέρασμα του χρόνου στην κουλτούρα υποδοχής. Αφού παρατεθούν οι σημασίες που αποδίδονται στην «επαναμετάφραση» και οι θεωρίες που έχουν διατυπωθεί, δίνεται έμφαση στο ότι η λέξη «επαναμετάφραση» ενέχει τον όρο «μετάφραση». Η ενασχόληση με λογοτεχνικά κείμενα φέρνει σε ισχύ τις θεωρίες οι οποίες έχουν διατυπωθεί σχετικά με την πρακτική που ακολουθείται κατά τη μετάφραση των εν λόγω κειμένων. Γίνεται επομένως λόγος για τη σχέση μεταφραστικής πρακτικής και λογοτεχνίας.

Αναφέρονται οι «νόρμες» (norms) οι οποίες επηρεάζουν το συγκεκριμένο μεταφραστικό εγχείρημα και αναλύεται ο ρόλος τους αρχικά στη μετάφραση και κατά συνέπεια στην επαναμετάφραση λογοτεχνικών κειμένων καθώς και ο βαθμός κατά τον οποίο συγκεκριμένες νόρμες επηρεάζουν την επαναμετάφραση ορισμένων κειμένων ως στοιχεία ώθησης ή αποτροπής της πρακτικής.

Μελετάται το κατά πόσο η επαναμετάφραση είναι απόρροια της παλαιότητας του κειμένου ή ανάγκη η οποία επιτάσσεται από τα χαρακτηριστικά του κειμένου-πηγή ή από τις ανάγκες και τις αλλαγές που παρατηρούνται στο σύστημα της κουλτούρας που υποδέχεται το μετάφρασμα.

2. Όρος «Επαναμετάφραση»

Η επαναμετάφραση λογοτεχνικών κειμένων αποτελεί θέμα το οποίο ξεκίνησε να ερευνάται στη δεκαετία του 90. Αν και αποτελεί συνήθη πρακτική, λίγος λόγος γίνεται για το εν λόγω φαινόμενο καθαυτό. Οι επαναμεταφράσεις ερευνώνται και αναλύονται σπασμωδικά εξυπηρετώντας περισσότερο τη διασαφήνιση άλλων πτυχών της έρευνας που αφορά στη μετάφραση.

Για παράδειγμα ο Chesterman (2007: 1-16) χρησιμοποιεί την θεωρία για την επαναμετάφραση για να δείξει πώς οι υποθέσεις περιγράφουν διαφορετικά μοντέλα στη μεταφρασεολογία. Τι εννοούμε όμως με τον όρο «επαναμετάφραση»;

Ο όρος «επαναμετάφραση» χρησιμοποιείται είτε σε σχέση με λογοτεχνικά κείμενα είτε με μη λογοτεχνικά όπως για παράδειγμα τεχνικά, επιστημονικά, νομικά κ.λ.π. και καλείται να περιγράψει πρακτικές οι οποίες σχετίζονται με τις πολλαπλές μεταφράσεις κειμένων

Ειδικότερα σε ό,τι αφορά στην επαναμετάφραση λογοτεχνικών κειμένων, και χωρίς αυτό να αποκλείει τη χρησιμοποίηση του όρου με το ίδιο περιεχόμενο για αναφορά σε τεχνικές που σχετίζονται και με τις μεταφράσεις άλλου είδους κειμένων, ο όρος φορτίζεται κάθε φορά με το περιεχόμενο των συνθηκών μέσα στις οποίες λαμβάνει χώρα η επαναμετάφραση του κειμένου.

- Γίνεται λόγος για επαναμεταφράσεις κειμένων οι οποίες λαμβάνουν χώρα στην ίδια ιστορική περίοδο και οι οποίες διακρίνονται από τη διαφορετική ερμηνεία που αποδίδεται στο εκάστοτε λογοτεχνικό κείμενο.
- Επαναμεταφράσεις για τις οποίες δε χρησιμοποιείται ως κείμενο-πηγή το πρωτότυπο κείμενο, αλλά κάποια μεταφρασμένη εκδοχή του και οι οποίες γίνονται είτε την ίδια χρονική περίοδο είτε όχι (Zhao Ning 2008: 74).
- Μετέπειτα μεταφράσεις κειμένων ή μέρους κειμένων, οι οποίες διεξήχθησαν μετά από την αρχική μετάφραση η οποία εισήγαγε αρχικά το εν λόγω κείμενο στη γλώσσα-στόχο (Sarajeva 2003: 1-36).
- Ως επαναμεταφράσεις χαρακτηρίζονται και οι βελτιώσεις μεταφρασμάτων.

3. Σχετικά με την επαναμετάφραση

Οι επαναμεταφράσεις σχετίζονται συνήθως με το «γήρας» των μεταφρασμάτων, ειδικότερα των λογοτεχνικών, δημιουργώντας την αντίληψη ότι είναι προϊόν αναζήτησης τέλειων μεταφράσεων, η έλλειψη των οποίων οδηγεί σε επαναμεταφράσεις (Berman 1990: 1). Πιστεύεται ότι είτε θα παράγουν περισσότερο κατάλληλα και 'πιστά' κείμενα, είτε θα ανταποκριθούν καλύτερα στις ανάγκες και τις ικανότητες των μοντέρνων αναγνωστών. Με άλλα λόγια, οι θεωρητικοί που ασχολήθηκαν με τη μελέτη των επαναμεταφράσεων κλίνουν είτε προς τη μελέτη του κειμένου-πηγή, της διαφορετικότητάς του και του κατά πόσο η μετάφρασή του είναι ικανοποιητική, είτε προς τις αναμενόμενες προσδοκίες των σύγχρονων αναγνωστών. Και οι δυο απόψεις φέρουν την έννοια της βελτίωσης, την πεποίθηση ότι οι επαναμεταφράσεις θα είναι 'καλύτερες' από τις προηγούμενες μεταφράσεις.

Η πρώτη άποψη τείνει να θεωρεί ότι με την επαναμετάφραση γίνεται προσπάθεια να αποκατασταθεί στο μετάφρασμα κάτι από το πρωτότυπο. Κάτι που είχε χαθεί στις προηγούμενες μεταφράσεις. Υιοθετείται δε από εκείνους οι οποίοι πιστεύουν ότι οι αρχικές μεταφράσεις ως επί το πλείστον αφομοιώνουν το κείμενο πηγή στη γλώσσα στόχο και έχουν την τάση να ελαττώνουν την διαφορετικότητά του (Sarajeva 2002: 3).

Σύμφωνα με τη θεωρία του Berman (1990: 1), υποστηρικτή της πρώτης άποψης, η βελτίωση στις επαναμεταφράσεις πραγματοποιείται καθώς οι διαδοχικές μεταφράσεις επιτυγχάνουν όλο και περισσότερο την μετάδοση της ουσίας του κειμένου-πηγή, ώστε να επιτευχθεί μια τέλεια μετάφραση. Κατά τον Berman οι επαναμεταφράσεις περνάνε τα εξής στάδια: η πρώτη απόδοση του κειμένου-πηγή πρόκειται για κατά λέξη μετάφραση, ακολουθούν μεταφράσεις οι οποίες είναι ελεύθερες και έχουν προσανατολισμό προς το κείμενο-πηγή και έπειτα μεταφράσεις οι οποίες είναι πιο κοντά στο κείμενο-στόχος.

Ο Bensimon (1990: IX) εξηγεί τον λόγο για τον οποίο οι μεταφράσεις που προηγούνται χρονικά είναι περισσότερο προσανατολισμένες προς το κείμενο-στόχος σε σχέση με εκείνες που ακολουθούν και οι οποίες είναι προσανατολισμένες προς το κείμενο-πηγή. Καταλήγει ότι αρχικά το κείμενο προσαρμόζεται στην κουλτούρα υποδοχής ώστε να γίνει αποδεκτό. Αργότερα, εφόσον το κείμενο έχει ήδη εισαχθεί, δεν αποτελεί ξένο κείμενο και οι μεταφράσεις του μπορούν να προσανατολίζονται προς το κείμενο-πηγή.

«Retranslation Hypothesis» ονομάστηκε από τους θεωρητικούς η άποψη ότι οι πρώτες μεταφράσεις προσανατολίζονται περισσότερο προς το κείμενο-στόχος ενώ οι επαναμεταφράσεις προς το κείμενο-πηγή. Η άποψη αυτή τίθεται υπό έλεγχο από θεωρητικούς οι οποίοι την αντιμετωπίζουν περισσότερο ως άποψη η οποία πρέπει να ελεγχθεί παρά ως αυθαίρετη αλήθεια (Brownlie 2006: 148).

Η δεύτερη άποψη που θέλει ως στόχο της επαναμετάφρασης το να καταστεί το κείμενο-πηγή περισσότερο προσιτό στον σύγχρονο αναγνώστη δίνει έμφαση στον παράγοντα 'χρόνο'. Η Du-Nour (1995: 328) αναφέρει ότι η προσοχή εστιάζεται σε μεταφράσεις του ίδιου κειμένου οι οποίες έγιναν σε διαφορετικές περιόδους. Ο Gambier (1994: 414) αναφέρει ότι οι επαναμεταφράσεις φέρουν διαφορές επειδή έχει αλλάξει η εποχή. Οι Paloposki and Ottinen (2000: 383) αναφέρουν ότι κατά τη διάρκεια του χρονικού διαστήματος που πέρασε από την τελευταία μετάφραση ενός κειμένου συνέβησαν πολλές αλλαγές στην ιστορική, πολιτιστική και γλωσσική κατάσταση του συστήματος υποδοχής. Οι ίδιοι θέτουν σε δοκιμασία την «retranslation hypothesis», με την οποία δεν είναι δυνατόν να περιγραφούν απόλυτα τα αποτελέσματα της έρευνάς τους. Ναι μεν εντοπίζουν ότι οι αρχικές μεταφράσεις είναι περισσότερο προσανατολισμένες προς το κείμενο-στόχος, αλλά αντιπροτείνουν ότι αυτό μπορεί να είναι χαρακτηριστικό της συγκεκριμένης φάσης στην οποία βρίσκεται η εξέλιξη της λογοτεχνίας.

4. Επαναμετάφραση και λογοτεχνική μετάφραση

Σημαντικό ρόλο στη θεωρία σχετικά με την επαναμετάφραση παίζουν οι επικρατούσες κοινωνικές συνθήκες. Κάθε κείμενο συνδέεται με μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο και ένα συγκεκριμένο τόπο, με ένα συγκεκριμένο κειμενικό περιβάλλον. Διαφορετικές εποχές διέπονται από διαφορετικού είδους μεταφραστικές νόρμες και οι άνθρωποι έχουν διαφορετικές προσδοκίες (Hagfors 2003). Αιτία για τις διαφορές ανάμεσα στις αρχικές μεταφράσεις και στις επαναμεταφράσεις πιστεύεται ότι αποτελούν οι επικρατούσες νόρμες στην κουλτούρα-στόχος στις διαφορετικές χρονικές περιόδους κατά τις οποίες λαμβάνει χώρα η μετάφραση (Brownlie 2006: 150).

Ο όρος «νόρμες» σύμφωνα με τον Hermans (1996: 163) αναφέρεται σε μια τυπικότητα ως προς την αναμενόμενη συμπεριφορά των μελών μιας κοινότητας όταν βρεθούν σε συγκεκριμένες καταστάσεις, σε συνδυασμό με την γνώση των προσδοκιών τους. Ο βαθμός στον οποίο τα μέλη μιας κοινότητας συμφωνούν γενικά με το αν μια πράξη θεωρείται «σωστή» ή όχι, καθιστά το περιεχόμενο του όρου «νόρμες» (Tianmin 1997). Οι νόρμες συνδέονται άρρηκτα με τις επικρατούσες αξίες σε μια κοινωνία και οι αξίες με τη σειρά τους αντικατοπτρίζουν τις σχέσεις ισχύος στην εν λόγω κοινωνία. Συνεπώς οι μεταφράσεις δεν είναι δυνατόν να υπάρξουν ανεξάρτητα από τις αξίες (Schäffner 1998: 7).

Οι νόρμες οι οποίες επηρεάζουν τη μετάφραση είναι οι γλωσσικές, οι λογοτεχνικές και οι μεταφραστικές (Brownlie 2006: 150). Η γλώσσα και οι έννοιες της μεταφραστικής συμπεριφοράς η οποία είναι αποδεκτή δεν μένουν σταθερά,

εξελίσσονται με το πέρασμα του χρόνου. Κατά συνέπεια τα κείμενα είτε θεωρούνται παλιά, είτε δεν είναι αποδεκτά εφόσον δεν συμβαδίζουν με τον σύγχρονο τρόπο σκέψης και οδηγούν στην ανάγκη ύπαρξης επαναμεταφράσεων.

Για τον Hermans (1999: 141) οι μεταφραστικές νόρμες καθορίζουν την διαδικασία λήψης αποφάσεων και επομένως καθορίζουν το είδος της ισοδυναμίας ανάμεσα στο πρωτότυπο κείμενο και στο μετάφρασμα. Θεώρησε τις νόρμες περισσότερο ως περιορισμούς στην συμπεριφορά του μεταφραστή ώστε να ανταποκριθεί στους περιορισμούς του κοινωνικού περιβάλλοντος.

Ο Toury (1980: 54) προσδιορίζει τις νόρμες ως κεντρικής σημασίας στοιχεία στην πράξη και το προϊόν της μετάφρασης. καταλήγει και εκείνος στο συμπέρασμα ότι οι νόρμες καθορίζουν τη διαδικασία λήψης αποφάσεων κατά τη μετάφραση λογοτεχνικών κειμένων. Περιγράφει τα εξής σημεία επιρροής:

- Οι νόρμες καθορίζουν την εισαγωγή ενός κειμένου στο λαμβάνων σύστημα.
- Αφού αποφασιστεί η εισαγωγή του, καθορίζουν αν θα ο μεταφραστής θα επικεντρωθεί στο κείμενο-πηγή ή στην κουλτούρα-στόχος .
- Οι νόρμες επηρεάζουν τις πιο λεπτομερείς αποφάσεις που πρέπει να λάβει ο μεταφραστής.

Εφόσον υιοθετηθεί η σπουδαιότητα που προσδίδεται από τον Toury στις νόρμες θα πρέπει να απαντηθούν ορισμένα ερωτήματα που γεννώνται (Schäffner 1998: 6). Με ποιόν τρόπο θα προσδιοριστούν οι επικρατούσες σε μια συγκεκριμένη εποχή έννοιες σχετικά με τη μετάφραση; Πώς σχετίζονται οι έννοιες αυτές με τις γενικότερες ιδέες σχετικά με τη μετάφραση οι οποίες επικρατούσαν σε άλλες κοινωνίες ή και σε άλλες χρονικές περιόδους; Πώς επήλθαν οι αλλαγές στις νόρμες και για ποιο λόγο έγιναν αποδεκτές;

Οι επιλογές του μεταφραστή ωθούμενες από τις επικρατούσες κάθε φορά νόρμες και από τα γενικότερα χαρακτηριστικά που ενέχονται στη διαδικασία της μετάφρασης λογοτεχνικών κειμένων, τα οποία όχι μόνο προσδιορίζουν τη μετάφραση αλλά και την επαναμετάφραση των εν λόγω κειμένων, αποτελούν στοιχείο κατάδειξης της σχέσης που υφίσταται τόσο ανάμεσα στο πρωτότυπο κείμενο και στο μετάφρασμα, όσο και ανάμεσα στα μεταφράσματα.

Για τον Lefevere (Tianmin 2004) οι περιορισμοί είναι συνθήκες που μπορούν είτε να ακολουθηθούν είτε όχι. Δεν πρόκειται για απόλυτους παράγοντες. Κάθε μεταφραστής μπορεί να επιλέξει το αν θα τους ακολουθήσει ή όχι. Αναφέρεται στην ιδεολογία του μεταφραστή (translator's ideology) η οποία έχει να κάνει με το προσωπικό σύνολο αξιών του εκάστοτε μεταφραστή.

Αν μελετήσουμε κάθε φορά τις νόρμες που επικρατούν στο σύστημα στο οποίο εισάγεται το κείμενο-πηγή την εποχή που λαμβάνει χώρα η διαδικασία της μετάφρασης και αν δεχτούμε την εξέλιξη που υφίστανται οι νόρμες λαμβάνοντας υπόψιν και τον προσωπικό παράγοντα που αφορά τον κάθε μεταφραστή ξεχωριστά γίνεται σαφής η άρρηκτη σχέση των επαναμεταφράσεων και της εποχής μέσα στην οποία τοποθετείται κάθε φορά το μετάφρασμα. Οι νόρμες επηρεάζουν τη μετάφραση, και συνεπώς, η αντιπαράθεση των επαναμεταφράσεων λογοτεχνικών κειμένων καθιστά σαφή την μεταβολή που έχουν υποστεί οι νόρμες με το πέρασμα του χρόνου.

5. Παραδείγματα

Αναφέρονται ενδεικτικά ορισμένα παραδείγματα τα οποία φανερώνουν τις αλλαγές που έχουν υποστεί οι μεταφραστικές νόρμες με το πέρασμα του χρόνου.

Προέρχονται από δύο μεταφράσεις με απόσταση δεκαετίας του λογοτεχνικού έργου του Κ. Ντίκενς «Δύσκολα Χρόνια» (1854)

Το όνομα Thomas Grandgrind

Αναφέρεται στο μετάφρασμα του 1979 ως Θωμάς Γκράντγκράιντ

Ενώ στο μετάφρασμα του 1989, μετά από μια δεκαετία αναφέρεται ως Τόμας Γκράντγκράιντ.

Η πρόταση **As if Mr. Bounderby had been Mrs. Grundy**, μεταφράζεται στο πρώτο μετάφρασμα **Λες και ο κ. Μπαουντερμπάη ήταν ο κ....Μπαμπούλας**, παραλείποντας το όνομα της κυρίας και προσδίδοντας κατευθείαν στον κ. Μπαουντερμπάη το χαρακτηριστικό γνώρισμά της σε μια προσπάθεια απλοποίησης του κειμένου. Στο δεύτερο μετάφρασμα μεταφράζεται: **Θαρρείς και ο κ. Μπάουντερμπυ ήταν η κ. Γκράντ*** με προσθήκη υποσημείωσης στην οποία ο μεταφραστής εξηγεί την ταυτότητα της κ. Γκράντ. Παρατηρείται αλλαγή στις μεταφραστικές νόρμες που αναφέρονται σε αλλαγές σε σχέση με το κείμενο-πηγή και σε περιπτώσεις υποκατάστασης στοιχείων με άλλα.

Οι στίχοι: Good malt makes good beer,
Walk in and they will draw it here;
Good wine makes good brandy,
Give us a call, and you'll find it handy.

Μεταφράζονται αρχικά;

Το κριθάρι το καλό φτιάχνει την καλή την μύρα·
Πέρνα μέσα· τέτοια μύρα μόνο εδώ θα την βρεις.
Μόνο απ' το καλό κρασάκι βγάνει το ρακί το φίνο.
Πέρνα μέσα·σε προσμένει το ποτήρι σου να πεις.

Και αργότερα,

Το κριθάρι το καλό κάνει μύρα εκλεκτή
Έμπα συ, και θα τη βρεις εκεί.
Το καλό κρασί κάνει το καλό το μπράντυ
Δώσε την παραγγελία και θα το 'χεις μάνι-μάνι

Και στις δυο μεταφράσεις γίνεται σεβαστή η νόρμα που επιτάσσει οι στίχοι να έχουν ομοιοκαταληξία. Στην πρώτη περίπτωση η λέξη brandy μεταφράζεται ως ρακί σε μια προσπάθεια προσανατολισμού του κειμένου ως επί το πλείστον προς τον αναγνώστη του κειμένου-στόχος. Οι μεταφραστικές νόρμες άλλαξαν και στο δεύτερο κείμενο επιλέγεται λέξη η οποία είναι περισσότερο 'πιστή' στο κείμενο-πηγή.

6. Συμπεράσματα

Τα συμπεράσματα τα οποία διεξάγονται σχετικά με την επαναμετάφραση είναι τα εξής:

- Τα μεταφράσματα διαφέρουν μεταξύ τους λόγω της δημιουργίας τους σε διαφορετικές χρονικές περιόδους οι οποίες διέπονται από διαφορετικές συνθήκες οι οποίες ενέχουν τις διαφορετικές προσδοκίες των αναγνωστών, τις διαφορετικές επικρατούσες νόρμες και τις προσωπικές επιλογές του μεταφραστή.
- Η αντιπαραβολή των μεταφρασμάτων καταδεικνύει την μεταβολή των συνθηκών.

6.1. Περαιτέρω έρευνα

Άλλα ερωτήματα τα οποία απασχολούν τους θεωρητικούς της μετάφρασης και τα οποία χρήζουν περαιτέρω έρευνας είναι τα εξής:

- Οι πρώτες μεταφράσεις παλιώνουν σε όλες τις περιπτώσεις;
- Η ανάγκη για επαναμεταφράσεις δημιουργείται επειδή θεωρούνται παλιές οι προσανατολισμένες προς το κείμενο-στόχος μεταφράσεις;
- Οι μεταφράσεις παλιώνουν εξαιτίας της εμπλουτισμένης γνώσης μας σχετικά με τη γλώσσα-πηγή, ή πρόκειται για απόδοση καινούριας ερμηνείας;

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Bensimon P. (1990). "Présentation". In *Pallimpestes* XIII:4, ix-xiii.
- Berman A. (1990). "La Retraduction Comme Espace de la Traduction". In *Pallimpestes* XIII:4, 1-7.
- Brownlie, S. (2006). "Narrative Theory and Retranslation Theory". In *Across Languages and Cultures* 7:2, 145-170
- Chesterman A. (1997). "On the Idea of a Theory". In *Across Languages and Cultures* 8, 1-16.
- Du-Nour M. (1995). "Retranslation of Children's Books as Evidence of Changes of Norms". In *Target* 7:2, 327-346.
- Gambier Y. (1994). "La retraduction, retour et détour". In *Meta* 39/3. <http://www.erudit.org/revue/meta/1994/v39/n3/002799ar.pdf>
- Hagfors I. (2003). "The translation of culture-bound elements into Finnish in the post-war period". *Meta* 49:1-2, 115-127. <http://www.erudit.org/revue/meta/2003/v48/n1-2/006961ar.html>
- Hermans T. (1996). "Norms and the determination of translation: A Theoretical Framework". In: A.-R. & M. C.-A Vidal (eds), *Translation, Power, Subversion*. Cleverdon, Philadelphia & Adelaide: Multilingual Matters, 25-51.
- Ning Z. (2008). "Appreciating Literary Translations as Afterlives of the Original Work". In *Sino-US English Teaching* 5:5, 74-77.
- Paloposki O. & K. (Koskinen, 2004). "A Thousand and One Translations: Revisiting Retranslation". In G. Hansen, K. Malmkjaer & D. Gille (eds), *Claims, Changes and Challenges in Translation Studies*. Amsterdam: Benjamins, 27-38.
- Schäffner C. (ed.) (1999). *The concept of norms in translation studies*. Birmingham: Aston University.
- Susam-Sarajeva S. (2003). "Multiple-entry Visa to Travelling Theory: Retranslation of Literary and Cultural Theories". In *Target* 5:1, 1-36.
- Tianmin J. (2006). "Translation in context". In *Translation Journal* 10/2. <http://www.accurapid.com/journal/36context.htm>
- Toury G. (1980). *In Search of a Theory of Translation*. Tel Aviv: The Porter Institute of Poetics and Semiotics.
- Toury G. (1995). *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam- Philadelphia: Benjamins.

Πηγές

- Ντίκενς Κ. (1979). *Δύσκολα Χρόνια*, μτφρ. Σοφία Μαυροειδή- Παπαδάκη. Αθήνα: εκδ. γράμματα.
- Ντίκενς Τ. (1993). *Δύσκολα Χρόνια*, μτφρ. Γεωργία Αλεξίου. Αθήνα: Σ.Ι. Ζαχαρόπουλος.
- Dickens C. (1994). *Hard Times*. London: Penguin Books.